אם הקדיש ראש פרה לדמים, אין למזבח אלא ראשה של פרה

הגמרא הסבירה שצריך ללמוד מהכתוב "וְהָיָה עֶרְכְּךָ" טומטום ואנדרוגינוס לדמים, לומר שאם אמר דמי ראשו עלי נותן דמי כולו. והקשתה מהברייתא שאומרת שמי שאינו בערכין, אינו נידון בכבודו, ותרצה שמדובר בקדשי מזבח, אבל בקדשי בדק הבית אף מי שאינו בערכין, נידון בכבודו. כעת שואלת הגמרא, אם כך מדוע נאמר בסוף דברי הברייתא, ולא עוד אלא אפילו אמר ראש פרה זו הקדש, אין להקדש אלא ראשה, הרי היה צריך שתפשוט קדושה בכולה הואיל וראויה להקרבה? והרי כך שנינו, האומר 'רגלה של זו, עולה', יכול תהא כולה עולה? תלמוד לומר "כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קדש" ממנו קודש, ולא כולה קודש, יכול תצא לחולין? תלמוד לומר "יהיה" בהווייתה תהא, הא כיצד, תמכר לצורכי עולות ודמיה חולין, חוץ מדמי אותו אבר שבה, שלא יקבל דמיה[57], דברי רבי מאיר. רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אומרים, מנין לאומר רגלה של זו עולה שכולה עולה? תלמוד לומר, "כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קדש" לרבות את כולה. ואפילו הסוברים שאין כולה עולה, אמרו זאת רק במקרה שהקדיש דבר שאין הנשמה תלויה בו, אבל בדבר שהנשמה תלויה בו כולם מודים שקדשה כולה? מתרצת הגמרא, שאם הקדישה קדושת הגוף[58], פשטה קדושה בכולה. אבל אם הקדישה קדושת דמים[59], אין למזבח אלא ראשה של פרה.

שואלת הגמרא, הרי מר אמר שהמקדיש איל הראוי לעולה לדמי עולה, קדוש קדושת הגוף, והוא עצמו יקרב עולה, כיון שמתוך שחלה עליו קדושת דמים, חלה קדושת הגוף, הואיל והוא ראוי לכך. ואם כך גם כאן כשאמר ראש פרה לדמי עולה, מדוע לא תפשוט הקדושה בכולה, הואיל והיא ראויה לכך? אומרת הגמרא, שיש לחלק בין מי שהקדיש את כל

57 שמכיון וירדה עליו קדושת הגוף, אינו רשאי למוכרה, ואם מכרה אינה מכורה, שהרי עולתו היא, וכיון שלא יצאה לחולין משום שתמימה היא, אין קדושה חלה על מעות האבר, ולכן אינה מכורה, ואין לומר שנמצא לוקח זה מקריב עולה חסרה אבר, שהרי אין אבר זה שלו, כיוון שמדובר כגון שאמר, הרי עלי עולה בחייה. רש"י.

58 כגון שאמר ראש בהמה זו אקריב עולה. רש"י.

59 כגון שאמר ראש בהמה זו עלי לדמי עולה. רש"י.

הבהמה לדמיה, לבין מי שהקדיש אבר אחד של הבהמה.

הקדיש אבר לדמיו בבעל מום האם פושטת הקדושה בכולה

שואלת הגמרא, הרי לגבי אבר אחד, הסתפק כבר רבה, האם כשהקדיש אבר לדמיו תקדש כל הבהמה לגופה, וצדדי הספק הם האם נאמר שמתוך שהוקדש האבר לדמיו יוקדש לגופו, ומתוך שקדש לגופו, יוקדש כל הגוף, או שלא אומרים מתוך אחר מתוך. והרי יכל לפשוט מכאן שלא אומרים מתוך אחר מתוך, שהרי כאן רואים שלא פשטה הקדושה בכולה? מתרצת הגמרא, שרבה הסתפק לגבי קרבן תם שראוי להקרבה, וכאן הספק הוא לגבי בעל מום, שאינו ראוי להקרבה. והראיה, שדיברו כאן גם על חמור. שואלת הגמרא, הרי גם לגבי מי שאינו ראוי להקרבה כבר הסתפק רבה, מה דינו של מי שאמר דמי ראשי למזבח, וודאי שאדם נחשב לבעל מום לגבי מזבח שכן אינו ראוי להקרבה? אומרת הגמרא, שלאחר ששמע ברייתא זו, לא הסתפק בכך.

מבארת הגמרא שהצדדים לספיקו של רבה לפני שפשט זאת, האם האומר דמי ראשי לגבי למזבח נידון בכבודו, כיוון שלא מצינו בדמים מי שאינו נידון בכבודו. או שלא נידון בכבודו, כיוון שלא מצינו לגבי מזבח, מי שנידון בכבודו? ונשאר הדבר בתיקו.

הסתפק רבא, האם האומר ערכי עלי לגבי מזבח, נידון בהשג יד כיוון שלא מצינו בערכין, מי שלא נידון בהשג יד. או שאין נידון בהשג יד, כיוון שלא מצינו לגבי מזבח מי שנפדה שלא בשויו? ונשאר הדבר בתיקו.

הסתפק רב אשי, לגבי מי שהקדיש שדה אחוזה לדמי עולה, כיצד יוכל לפדותו? האם תפדה כהקדיש שדה שמשלם בפדייה זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף נאפילו אם היא שוה אלף זוז, וממילא גם כאן תפדה בשיעור זה? או שמא כיוון שלא מצינו לגבי מזבח דבר שנפדה שלא בשויו[60], גם כאן יפדה בשוויו? ונשאר הדבר בתיקו.

משנה

60 שהרי לא מצינו שקרבים למזבח אלא בבהמות, והם ודאי לא נתנה תורה קצבה לפדיונן אם הוממו. רש"י.

פחות מבן חדש נידר[61], ומי שנדר בלשון דמיו עלי', מתחייב כמה ששווה. אבל אם אמרו 'ערכו עלי', אינו חייב שהתורה בפרשת ערכין לא נתנה לו ערך[62].

גמרא

תנו רבנן, המעריך פחות מבן חדש, רבי מאיר אומר, נותן דמיו כמה שהוא נמכר בשוק. וחכמים אומרים, לא אמר כלום. ומבארת הגמרא שהם נחלקו אם אדם מוציא דברו לבטלה. שרבי מאיר סבר, שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, יודע שאין ערכין לפחות מבן חדש, וגמר ואמר לשם דמים. ורבנן סברו שאדם מוציא דבריו לבטלה.

ערך כלי עלי נותן דמים

מבררת הגמרא, כמו מי סבר רב, שאמר רב גידל בשמו שהאומר ערך כלי עלי נותן דמים? אומרת הגמרא, שסבר כרבי מאיר. שואלת הגמרא הרי פשוט שסבר כרבי מאיר ולשם מה הוצרכו להדגיש זאת? אומרת הגמרא, שהיה אפשר לומר, שאמר זאת אף לשיטת רבנן, ומה שאמרו רבנן לגבי פחות מבן חדש, שאין דבריו קיימים, זה דווקא במקרה כזה, שיתכן שהמקדיש היה סבור שיש ערך לפחות מבן חדש, כמו לבן חדש והרי אין לו[63]. אבל כאן לגבי כלי יתחייב, כיוון שודאי אדם יודע שאין ערך לכלי, וגמר ואמר לשם דמים, לכן הדגישה הגמרא, שגם כאן רבנן יסברו שאדם מוציא דבריו לבטלה.

שואלת הגמרא[64], לשם מה הוצרך רב לומר את הדבר, הרי אם במקום שיתכן שטעה ולא אמר לשם דמים, אלא סבור שיש לו ערך מחייב רבי מאיר, כאן שודאי יודע שאין ערך לכלי לא כל שכן? אומרת הגמרא, שסבר רב שאנו עלולים לומר, שטעמו של רבי מאיר בערכין הוא, משום שגזר על פחות מבן חודש משום בן חודש, אבל כאן שאין סיבה לגזור, גם הוא יודה, לכן השמיענו רב שבכל מקום טעמו של רבי מאיר הוא משום שאין אדם מוציא דבריו לבטלה.

61 אם אמר אחר דמיו עלי, שהרי דמים כל דהו יש לו. רש"י.
62 כיוון שלא נאמר בפרשה אלא מבן חודש ומעלה. רש"י.
63 ונמצא ההקדש טעות, ולא אמר דמים לכן אין לו צורך לתת כלום. רש"י.
64 עמוד ב'.

המקדיש בהמת חברו נותן דמיה

מבררת הגמרא, כמו מי סבר רב, שאמר רבה בר יוסף בשמו, ויש אומרים שאמר זאת רב ייבא בר יוסי בשם רב, המקדיש בהמת חברו נותן דמיה. כיוון שאדם יודע שאין הקדש חל על דבר שאינו שלו, וגמר ואמר לשם דמים? אומרת הגמרא, שודאי שזה כרבי מאיר. שואלת הגמרא, הרי רב כבר אמר פעם אחת, שסובר כרבי מאיר? אומרת הגמרא, שהיינו יכולים לומר, שכיוון שהבהמה ראויה להיות הקדש, יתכן שסבר המקדיש, שכשיאמר לבעלים שהקדישה, ימכור לו אותה, ויוכל להקדישה ולא התכוון כלל לדמים, לכן השמיענו רב, שלא אומרים שטעה, אלא יתן דמים. אמר רב אשי, שרק אם אמר בהמת חברי זו עלי להקריב, נותן דמים[65], אבל אם לא אמר עלי אלא אמר הרי בהמה זו עולה לא אמר כלום.

משנה

עובד כוכבים, רבי מאיר אומר נערך, אבל לא מעריך. רבי יהודה אומר, מעריך, אבל לא נערך. וזה וזה מודים שנודרים ונידרים.

גמרא

תנו רבנן, בני ישראל מעריכים ואין העובדי כוכבים מעריכים. יכול לא יהיו נערכים? תלמוד לומר: "איש", דברי רבי מאיר[66]. אמר רבי מאיר, וכי מאחר שמקרא אחד מרבה, ומקרא אחד ממעט, מפני מה אני אומר נערך ולא מעריך? מפני שריבה הכתוב בנערכים יותר מבמעריכים, שהרי חרש שוטה וקטן נערך אבל לא מעריך. רבי יהודה אומר, בני ישראל נערכים, ואין העובדי כוכבים נערכים, יכול לא יהיו מעריכים? תלמוד לומר "איש". אמר רבי יהודה, וכי מאחר שמקרא אחד מרבה, ומקרא אחד ממעט, מפני מה אני אומר עובד כוכבים מעריך ולא נערך? מפני שריבה הכתוב במעריכים יותר מבנערכים, שהרי טומטום ואנדרוגינוס מעריכים אבל לא נערכים.

מסתבר בהלכה כר"מ ובטעם כרבי יהודה

אמר רבא, מסתבר שההלכה כפי שאמר רבי מאיר שאין העובדי כוכבים מעריכים, כיוון

65 כיוון שאת הבהמה גופה לא אמר אבל דמים קיבל עליו. רש"י.
66 איש משמע כל שהו. רש"י.

שיש לו ראיה מהנאמר בפסוק "לֹא לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת בַּיִת לֵאלקינוּ", אבל טעמיו לא מסתברים, כיוון שהביא ראיה מחרש שוטה וקטן, ואפשר לפרוך את ראייתו, כיוון שחרש שוטה וקטן אינם בני דעה ואינם נודרים ומקדישים, אבל עובד כוכבים שנודר ומקדיש, אולי גם מעריך. ואילו טעמיו של רבי יהודה מסתברים, כיוון שמביא ראיה מטומטום ואנדרוגינוס, שאף על גב שבני דעה הם כעובדי כוכבים, ומעריכים ולא נערכים, מעטה אותם התורה כשכתבה הזכר, לומר שדווקא זכר ודאי מעריך. אבל לא מסתבר שההלכה כדבריו, שהרי נאמר "לֹא לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת בַּיִת לֵאלקינוּ".

בימי עזרא עם הארץ רצו להסב את לב כורש שלא לבנותו

מבררת הגמרא, מה דורש רבי יהודה מהנאמר "לֹא לָכֶם וָלָנוּ וכו'"? אמר רב חסדא בשם אבימי שמה שאמר רבי יהודה שמעריכים, כוונתו שהוא קדוש ואסור בהנאה. שואלת הגמרא, אם כוונת רבי יהודה שהוא קדוש ואסור בהנאה, אם כך ההקדש הולך לאיבוד, ואם כן צריך להיות הדין שלא ימעלו בו, כפי ששנינו לגבי חמש חטאות המתות, והמעות ההולכות לים המלח, שלא נהנין ולא מועלים[67]. ושנינו אבל בקדשי בדק הבית מועלים בהן? אלא אמר רבא, שודאי שסבר רבי יהודה שהם באים לבדק הבית, ובימי עזרא שלחו להם כך, משום שלא היו מתכוונים לטובה, אלא שיסמכו גם עליהם וישמעו לעצתם, והם יאחרו הבנין עד שיסיבו את לב כורש שלא לבנותו, כפי שנאמר "ויהי עם הארץ מרפין ידי עם יהודה ומבהלים אותם לבנות".

67 כיוון שהם כחטאת שמתו בעליה. רש"י ובשטמ"ק כ' שנתכפרו בעליה.